

HİLÂLÎ'NİN MANZUM KIRK HADİS TERCÜMESİ

Kamil Ali GIYNAŞ*

ÖZET

Hız. Peygamber'in "Ümmetimin dinî işlerine dair kırk hadis ezberleyeni Allah kıyamet günü fakihler ve âlimler zümresiyle haşreder." hadisi münasebetiyle İslâm tarihi boyunca çeşitli kırk hadisler risaleler şeklinde derlenmiş, ezberlenmeye çalışılmıştır. İslâmî geleneğin içinde yer alan kimi şairler de seçtikleri kırk hadisi manzum şekilde tercüme etmişler, bu yolla manzum kırk hadis kaleme alma geleneği oluşmuştur.

Bu yazıda Hilâlî'nin manzum kırk hadis tercümesinin gelenek içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılacak, sonrasında eserin metnine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Kırk Hadis, Manzum Kırk Hadis, Hilâlî.

HİLÂLÎ'S VERSE TRANSLATION OF FORTY HADITH

ABSTRACT

To mark the hadith of Hz. Mohammed's "In my ummah who memorize forty hadith about religious orders, Allah recurrects them in category of jurisprudents and scholars" throughout the history of İslam compiled and memorized various forty hadiths in the form of the pamphlets. In İslamic tradition, the poets who translated the verse in the choice of forty hadith, in this way the tradition of writing verse forty hadith is composed.

In this article, Hilâlî's translation of verse forty hadith will be worked to determine place in tradition and will be given the text of the forty hadith.

Key Words: Hadith, Forty Hadith, Verse Forty Hadith, Hilâlî.

Giriş

İslâm medeniyeti içerisinde varlık göstermiş olan Klâsik Türk edebiyatının muhteviyâtında, bu dinin peygamberi olan Hz. Muhammed ile ilgili türlerin olması kaçınılmazdır. Hz. Peygamber'le ilgili olan türler arasında mevlid başta olmak üzere, siyer (sîre, sîret), na't (na't-ı nebevî), hilye, mi'râciye (mi'râc-nâme, mi'râc-ı n-nebî) gibi türlerin yanında oldukça fazla rağbet görmüş olan manzum kırk hadis tercümeleri de yer almaktadır.

* Arş. Gör., Ahi Evran Ü. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. El-mek: kagiynas@gmail.com

Kırk hadis edebiyatının hadis literatürü içerisinde özel bir yeri vardır. Bir kısmı muhaddis, bir kısmı farklı ilim dallarında ihtisas sahibi âlim, az bir kısmı da sıradan kimseler olmak üzere pek çok kişi bu konuda eser telif etmiştir (Yıldırım 2000, 33). Hz. Muhammed'in "Ümmetimin dinî işlerine dair kırk hadis ezberleyeni Allah kıyamet günü fakihler ve âlimler zümresiyle haşreder." meâlindeki hadisi, bilginlerce rivayeti zayıf hadisler arasında gösterilmesine rağmen kırk hadis derlemelerinin ortaya çıkışında başlıca âmil olmuştur (Uğur 1992, 78-79).

İlk örnekleri basit derlemeler halinde II. (VIII.) yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan kırk hadisler bir yönüyle dinî, diğer bir yönüyle edebî, ahlâkî ve içtimaî özelliklere sahip olduğundan zamanla İslâm edebiyat ve tefekkürünün temel türlerinden biri haline gelmiştir. Arap edebiyatında ilk örneği Abdullah b. Mübârek'in *Erba'ün hadis*'iyle görülen bu tür uzun süre başladığı gibi mensur olarak kaleme alınmış, İran ve Türk edebiyatlarında önce nazım-nesir karışık telif edilmiş ve giderek tamamen manzum kırk hadisler ortaya çıkmıştır (Karahan 2002, 470).¹

Türkçede ilk kırk hadis tercümesi olan Mahmûd b. Âli'nin *Nehcü'l-ferâdis* isimli eserinden günümüze kadar birçok kırk hadis tercümesinin bulunması bu türün Türk edebiyatında rağbet edilen bir tür olduğunu göstermektedir.²

Bu yazıda da manzum kırk hadislerden biri olan Hilâlî'nin manzum kırk hadis tercümesi tanıtılacak ve eserin metnine yer verilecektir.

1. Eserin Müellifi

Eserin mensur mukaddimesinde geçen "Bu haķîr-i keşîrû't-taķşîr Hilâlî" ibaresinden ve kırk hadisten sonra yer alan tercî-i bendin son bendinde yer alan şu mısradan müellifin Hilâlî olduğu anlaşılmaktadır:

Senden ister Haķ ğuzûrında HİLÂLÎ himmeti

Ayrıca, şairin Ağustos³ nahiyesine görev icabı gönderildiği ve burada görevli olmaktan memnun olmadığı eserin sebep-i telif bölümündeki şu beyitlerden anlaşılmaktadır:

Dil mükedder diyâr-ı ğurbetde

Hemçü âb-ı ğayât zulmetde

İncinip manşîb-ı Ağustos'a

Şetm ederdim şadâ-yı nâķûsa

Tuhfe-i Nâilî'de Hilâlî mahlaslı dört şair bulunmaktadır (Tuman 2001, II/1203-1204):

Hilâlî: Hilâlî Çelebi, Türkistanlı. Vefatı 931/1524.

Hilâlî: Hilâlî Çelebi, İstanbullu, takyeci. Vefatı 950/1543.

Hilâlî: Ramazân Çelebi, "Kaşı Hilâl" denmekle meşhûrdur. İstanbullu.

¹ Kırk hadislerle ilgili genel bilgi ve çalışmalar için bkz.: Necib Âsım 1331, Karahan 1952, Karahan 1953, Karahan 1991, Yıldırım 2000, Kılıç 2001.

² Yeni harflerle yayımlanan manzum kırk hadisler için bkz.: Kürkcüođlu 1951, Karahan 1978, Sevgi 1988, Aksoy, 1991; Cihan, 1991; Kılıç, 1993; Sevgi, 1993a; Sevgi, 1993b, Sevgi, 1993c; Aksoy 1997; Cihan, 1997; Sevgi 2000, Sevgi 2001, Yıldız 2003, Aksu 2004, Kõksal 2007, Yıldız 2011.

³ Ağustos, Selânik vilâyetinin Karaferye kazasına bağlı bir nahiyedir (Sezen 2006, 9).

Hilâlî: İmâm Hilâlî Çelebi, Bursalı, hatîb. Sultân Bâyezîd-i Sâni devri şairlerindedir.

Manzum kırk hadisin mensur mukaddimesinde Allah'a hamd, peygambere salât ve selâmdan sonra devrin padişahından "hâdimü'l-haremeyni'ş-şerîfeyn" şeklinde ve Bostanzâde Muhyiddîn Efendi (1535-1598)'den Rumeli Kazaskeri olarak bahsetmektedir. Bostanzâde ilk olarak 1580'de Rumeli kazaskerliğine getirilmiş, ikinci defa ise 1587'den şeyhülislâm olduğu tarih olan 3 Nisan 1589'a kadar bu görevde kalmıştır⁴. Buna göre eserin müellifi Hilâlî takyeci olan Hilâlî değildir. Türkistanlı Hilâlî mekân ve zaman itibarıyla, İmâm Hilâlî Çelebi de zaman itibarıyla bu eserin müellifi olamazlar. Geriye sadece eserin müellifi olarak -kesin olmamakla birlikte- İstanbullu Ramazân Çelebi kalmaktadır.

Ahdî Gülşen-i Şu'arâ'sında şairi şöyle tanıtır: "Mevlidi İstanbûl ve ismi Ramazan'dur. Dergâh-ı mu'allânun silahdârî zümresindedir. Kaşî Hilâl demekle meşhûr-ı zamân ve ma'rûf-ı cihân ve müşârunileyh bi'l-benân kimesnedür. Âdâb-ı musâhabeti şîrîn ü latîf ve letâ'if-i nâzûki rengîn vâkî' olmuşdur. Sâbikan 'Arabî'den cüz'î habîr ve zebân-ı Fârisî'den dil-pezîr olan eş'âr-ı şu'arâ-yı 'Acemi tettebbu' itmede bî-nazîr ve kuvvet-i şî'riyyesi ma'lûm-ı yârân ve makbûl-i pîr ü cevân[dur] (Solmaz 2005, 589-590)."

Ahdî'nin tezkiresinde yer alan Hilâlî, başka bir tezkirede yer almadığından ve Ahdî de *Gülşen-i Şu'arâ*'ya ölüm tarihi olan 1593'e kadar eklemeler yaptığından eserin müellifinin İstanbullu Ramazân Çelebi olduğu düşünülmektedir.

2. Kırk Hadis

Hilâlî'nin manzum kırk hadis tercümesinden, kırk hadislerle ilgili iki önemli çalışma olan Abdülkadir Karahan⁵'ın ve Selahattin Yıldırım⁶'ın eserlerinde bahsedilmemektedir. Bu, olağan bir durumdur. Çünkü, "Mensur olsun, manzum olsun klâsik edebiyatımızı ihtiva eden dönemde yazılmış kırk hadisler, -kimi şerhler dışında- genellikle hacimli eserler olmadıkları için müstakil kitaptan ziyade, muhtelif mecmualar içindeki risalecikler hâlinde karşımıza çıkmaktadır. Ülkemiz kütüphanelerinin birçoğunun tasnifi ve kataloglarının yayımlanması hâlâ tamamlanamadığı, karteksleri hazırlanan veya katalogu yayımlanan kütüphanelerdeki mecmuaların da genellikle muhteva tavsifleri yapılmadığı için türlü yayınlarla varlığı tespit edilen veya tam metni yayımlanan kırk hadisler dışında, bilinmeyen birçok kırk hadislerle karşılaşmak ihtimali her zaman mevcuttur (Köksal 2007, 238)." Hilâlî'nin manzum kırk hadis tercümesinin de risaleler mecmuasında bulunması bu görüşü desteklemektedir.

Eserin tespit edilebilen tek nüshası baştan bir miktar eksiktir ve mensur bir mukaddime ile başlamaktadır. Klâsik dönem dinî metinleri genellikle besmele, hamdele, salvele şeklinde başlar. Eserin başladığı sayfada Allah'a hamd devam ettiğiinden muhtemelen bir sayfa kadar eksiktir. Sonrasında Hz. Peygamber'e, devrin padişahına ve şeyhülislâm Bostanzâde Muhyiddîn Efendi'ye övgü yer alır. Mensur kısmı takiben 1.-135. beyitler arasında bulunan tevhîd, Hz. Muhammed'e, Hz. Ebubekir'e, Hz. Ömer'e, Hz. Osman'a, Hz. Ali'ye yazılmış na'tlar, münacât ve sebab-i telif mesnevi tarzında kaleme alınmıştır. Sebeb-i teliften sonra manzum kırk hadis tercümesi yer almaktadır. Kırk hadislerin tercümesi kıt'a nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Kırk hadis tercümesinden sonra Hz. Muhammed'e yazılmış beş bentlik bir tercî-i bendle eser son bulur.

Kırk hadis tercümesi ve baştaki tevhîd, münacât ve na'tlar "*fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün*" kalıbıyla, sondaki tercî-i bend ise "*fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*" kalıbıyla yazılmıştır.

⁴ Bkz.: İpşirli 1992: 311.

⁵ Bkz.: Abdülkadir Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis Toplama, Tercüme ve Şerhleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991.

⁶ Bkz.: Selahattin Yıldırım, *Osmanlı'da Kırk Hadis Çalışmaları 1*, İstanbul 2000.

Eserin sebab-i telif kısmı eksiktir. Eksik olduğu hem meramın tam anlaşılmasından, hem de reddâdeden bellidir.

Mensur mukaddimedede belirtildiğine göre Hilâlî, geçim sıkıntısından dolayı Bostanzâde Muhyiddîn Efendi'den bir makam talebinde bulunmuş, o da bu isteğini yerine getirmiştir. Hilâlî, kırk hadis tercümesini yapmaya cüret ettiğini, Muhyiddîn Efendi'nin Efendi'nin bu eserini kabul etmesi halinde mutlu olacağını ifade etmiştir.

2.1. Eserin Muhtevası

Müellif, eserini tertip ederken hadisleri herhangi bir kıstasa göre seçmemiştir. Hadislerin konularına bakıldığında ibadet, iman, insan ilişkileri, ahlâk, emir ve nehiy, vb. konularda söylenmiş oldukları görülmektedir. Diğer bazı manzum kırk hadislerde görülen, nazmedilen hadislerin kaynağını belirtme durumu bu eserde yoktur.

Eserdeki hadislerin bazılarının (8., 31., 33., 34., 36. ve 37. hadisler) Câmî'nin *Erba'in*⁷inde yer alan hadisler olduğu görülmektedir. Bazıları da İmam Nevevî'nin *40 Hadis*⁸indeki hadislerle (10., 33. ve 35. hadisler) aynıdır.

2.2. Nüsha Tavsifi

Eserin tespit edilebilen tek nüshası Millî Kütüphane'de 06 Hk 3759/2 arşiv numarasıyla kayıtlı bir mecmuanın 29a-43a sayfaları arasındadır. 185x100-130x60 mm ölçülerinde, 13 satırlı; sırtının derisi dökülmüş, yırtık ve çok yıpranmış kâğıt kaplı mukavva cilt içerisinde. Nem lekeli, haç arma filigranlı kâğıda nesihle yazılmıştır. Söz başları ve hadislerin Arapçası kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Aynı cildin içerisinde 06 Hk 3759/1 numarasıyla kayıtlı olan ilk eser, Merdümî'nin *Tuhfetü'l-İslâm*⁹ (Manzûm Kırk Âyet ve Kırk Hadis Tercümesi)'dir.

Hilâlî'nin eserinden sonra 06 Hk 3759/3 numarada kayıtlı olan eser de manzum hadis tercümesidir. Müellifi tespit edilemeyen eserin, mensur mukaddimesi Arapçadır.

METİN

[29a] Ve me'âric-i vücûdî nizâm-ı râ'îk üzere teşyîd eyleyip ni'am-ı bedî'ini cemî' tavr-ı vücûdda olan eşyânî üzerlerine ifâza eyledi. Ve âyât-ı kudretini şahâ'if-i ekvânda îzâh u izhâr ve râyât-ı vahdetini a'râzdan ve a'yândan her şey'de naşîb eyleyip manzûr-ı inzâr-ı üli'l-ebşâr eyledi. Ve nev'-i insânî hâlk edip ahsen-i taqvîm ile tekrîm ü tefhîm ve tefhîm ü ta'lîm kerâmeti ile tekrîm ü ta'zîm eyledigine ve 'alleme âdeme'l-esmâ'e küllehâ¹⁰ burhân-ı kıt' u'd-da'vidir. Kıt'a li-mü'ellifihî:

ای اصل وجود همه افاق توی

مقصود و مراد دل مشتاق توی

تو شمس منیر و ماسوایت ذرات

هر شی که نمایان شده خلاق توی

⁷ Bkz.: Sevgi 2000.

⁸ Bkz.: Güneç 2005.

⁹ Bkz.: Sevgi 1993.

¹⁰ "(Allah) Âdem'e isimlerin tümünü öğretti." Bakara, 2/31.

Ve şalât-ı bî-gâye [29b] ve teslîmât-ı bî-nihâye ol hâtemü'l-enbiyâ'i ve'r-rüsül hâdi'l-
hâlâyık ilâ aqvemi's-sebîl seydid-i celîl ve resûl-i cemîl üzerine olsun ki zümre-i ümmetini tariķ-i
şer'-i metîne hidâyet ve cânib-i cennât-i na'îme delâlet eyleyip Hâzret-i Hâķ ve Feyyâz-ı Muṭlaķ
'izâm-ı şânını kelâm-ı kâdîm ve furķân-ı kerîmde *ve inneke le-'alâ huluķın 'azîm'*¹¹ hıṭâbına
muḥâtab eyledi. Kıt'a li-mü'ellifihî:

سا نر ملك لامكان توي

ای کذر کرده یکدم از افلاک

سبب خلق افریدن کون

حبذا ای مخاطب لولاک

Ve daḥî âl ü evlâd-ı 'izâm ve aşhâb u etbâ'-ı kirâmı üzerlerine olsun ki her biri ḥimâyet-i
şer'-i nebevîyi farz-ı 'ayn bilip [30a] *bi'l-ğudüvvi ve'l-âşâl'*¹² cihâd fî sebîli'llâha iştiğâl gösterip
a'dâ-yı dîn-i Muḥammedîyi pây-mâl eylemekden ḥâlî olmadılar. Ve pâdişâh-ı rub'-ı meskûn ki
hâdimü'l-haremeyni's-şerîfeyn olup ilâ yevminâ hâzâ ḥirâset-i şer'-i resûl-i ekrem şalla'llâhü
te'âlâ 'aleyhi ve sellem bi-tariķi'l-irşâ zât-ı mürüvvet şifâtlarına intikâl eylemiştir ki devâm-ı
devlet-i rûz-efzûnları du'âsı *lev reddân tãrem 'aleynã ve sebbihhu tırãzãn* mele'-i a'lâya farz-ı
'ayn belki 'ayn-ı farz olmağla mesâmi'-i mecâmi'-i zevâyâ-yı eflâk ve şavâmi'-i cevâmi'-i hıṭta-i
ḥâķ şît ü şadâ-yı ṭanîn-i taḥmîd ve gülbâng-i temhîd-i temcîdleri ile mâl-â-mâldır Cenâb-ı Bârîden
'azze şânuhu ve bihi burhânuhu mes'ûldur ki [30b] sebzezâr-ı memleket-i behîşt-âşâr cüybâr-ı
şemşîr-i âbdârları ile hem-vâre-i ser-sebz ü ber-ķarâr ve üstüvâr u pâydar olup şarkdan ğarba ḥükm-
i hümayûnı revân ve raḥş-ı saltanat hemîşe zirân olup ilâ âḥiri'z-zamân devlet ü sa'âdet-i hem-
'inân olmağdan ḥâlî olmaya. Maṭla':

Eli altında olup levḥ-i kalem

Râm-ı ḥükmi ola cümle 'âlem

Lâ cerem keşret-i umûr-ı cumhûr ve vüfûr-ı meşâliḥ-i mûcibü'l-fütûr bi-nefsihi ḥimâyet-i
şer'-i metîne mâni' ve ḥirâset-i seccâde-i resûl-i güzîne dâfi' olmağla vükelâ-i 'udûl sa'âdet-i
vüşûlden lâzım u lâ-büdd olmağın ḥuşûşâ zümre-i 'ulemâya ta'yîn buyurulan ḥâzret-i sulṭânü'l-
'ulemâ'i'l-'izâmî'l-kirâm el-ḥaberü'l-muḥaķķıķı'r-rabbânî [31a] ve'l-ḥarîri'l-müdeķķıķı's-
şamedânî 'umdetü'r-râsiḥîni'l-kâmilîn kudvetü'l-fâzilîni's-şâmiḥîn el-münteşîr-i şît-i celâlühü fi'l-
aķtâr ke's-şemsi fî râbi'ati'neḥâr a'nî bihi şadrü'l-'ulemâ'i'l-'izâm Muḥyiddîn Efendi ibnü'l-
merḥûm es-sa'id eş-şehîd Bostân Efendi -rafe'allâhu rûḥahu ve nevvera zârîḥahu- el-ķâzî
yevme'izin bi'l-'askeri'l-muzaffer fî vilâyet-i Rûmili el-ma'mûre. Maṭla' li-mü'ellifihî:

Melûz u melce'-i dünyâ ve mesned-i 'ulemâ

Mu'in-i bî-ser ü sãmân u nâşîr-ı zu'afâ

Bu ḥaķîr-i keşîrüt-taķşîr Hilâlî ed-dâ'i'l-faķîr ber-mûcib-i sâ'îķ-i taķdîr def'-i zîķ-ı me'âşî
içün ibtilâ'-i manşîb-ı kâzânîḥ ḥuşûline nice tedbîr ile râğîb olup kıt'a:

¹¹ "Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin." Kalem, 68/4.

¹² "... sabah ve akşam ..." A'râf, 7/205; Ra'd, 13/15; Nûr, 24/36.

Gerçi cā'iz degül kazâyı taleb

[30b]

Lîk ki zarûret oldu sebeb

Def -i zîķ-ı ma'âş için nâ-çâr

Cân u dil manşıb-ı kazâyı umar

Bâb-ı İrem medârlarına ki 'urve-i vüşķā-yı erbâb-ı hâcât ve tāk-ı der-i kerem-nümüdârlarına ki mihrâb-ı aşhâb-ı münâcâtdır çehre-i iltiyâm ile li-ecli'l-mülâzeme yüz sürmek bi-ḥamdi'llâh müyesser ü muḫadder olduḫda bu ḫalîlü'l-bizâ'a ve 'adîmü'l-istiḫâ'a zamân kazâsında ḫuvvet-i ḫudsiyyesi miḫdârınca hezâr 'acz ü ḫuşûr eyledikde terceme-i ḫadîş-i erba'îne iḫdâm u cür'et ve keşf-i rümûz-ı kelimât-ı nebevîye ihtimâm u diḫḫat eylemişdi. Ḥâlâ 'arz-ı cenâb-ı ni'me'l-me'âbları kılındı. Ḳıṭ'a-i 'Arabiyye:

جائت سليمان يوم العرض قبيرة

بنصف رجل جراد كان في فيها

ترنمت بلطف القول واعتذرت

ان الهدايا على مقدار مهديها

[31a]

Kemâl-i luḫf u mürüvvetlerinden mütevaḫḫi'dir ki ḫuşûr vâķi' olan mevâzi'î dâmen-i 'afv ile mestûr ve naẓar-ı himmet ü 'inâyetleri ile manzûr buyurup şeref-tırâz-ı ḫabûl ile muḫarrız ḫılmaḫla bu dâ'î-i bî-dâ'îlerini mesrûr u meşķûr buyurup 'indi'llâhi-meliki'l-ġafûr şevâb-ı cemîl ve ecr-i cezîl ile me'cûr olalar. Maṭla':

نملة جائت برجل من جراد

تو سليمانى كن اى على نهاد

Ḳıṭ'a-i bî-nuḫaṭ li-muḫarririhî:

Simâk-ı dergeh ü vâlâ himem medâr-ı kerem

Murâda vâşıl olur ol ki dergehiñde ola

Devâm-ı 'ömrüñe her demde ehl-i diller ile

Saña olursa eger mihr ü meh du'âda revâ

[31b]

TAḤMÎD-İ BÂRÎ TE'ÂLÂ 'AZZE'SMÜHU

بسم الله الرحمن الرحيم

..-/-..-/-..-

-
- 1   Ḥamd-i bî-ḥad Ḥudâ-yı Raḥmân'a
Şeref-i nuṭṭ virdi insâna
- 2   Nuṭṭ-ıla buldı imtiyâz insân
Nuṭṭ-ıla oldı nâm-dâr-ı cihân
- 3   Nuṭṭ baḥşâyış-i Ḥudâ'dandır
Ḳadrini bilmemek ḥaṭâdandır
- 4   Nuṭṭ-ıla ḥamd ider Ḥudâ'ya kişi
Çıkaran başa nuṭṭdur her işi
- 5   Luṭf-ı Ḥaḳ çünki sende etdi zühür
Lâ-cerem şükr-i Ḥaḳ'da etme ḳuşûr
- 6   Minnet Allâh'a zü'l-minen oldur
Cümle zî-rûḥa cân viren oldur
- 7   Ey ki vaşfında nefs-i nâṭıka lâl
Ḳâdir ü Lâ-yezâl Celle Celâl
- 8   Ey muḥîṭ-i 'ulûm-ı kevn ü mekân
Zât-ı pâkiñ mübâyin-i imkân
- 9   Senden emvâca geldi baḥr-i vücûd
Cümle nâ-bûd sen hemân mevcûd
- 10   Ne seniñ evveliñi bildi ezel
Ne ebed gâyetiñi eyledi ḥall
- 11   Cümle maḥlûḳ birliḡiñe delîl
Lîk görmez bu sırrı çeşm-i 'alîl
[32a]
- 12   Zât-ı baḥtı nice ede idrâk
Bir avuç âferide olmış ḥâk
- 13   Evc-i a'lâyı ede mi me'vâ
Meges-i pür şikeste bî-pervâ
- 14   Aña ḥâşâ ki kimse ḳâdirdir
'Aḳl-ı evvel o fende ḳâşırdır
- 15   Rûḥ terk etmeyince nâsûtı
Hiç iz'ân ider mi lâhûtı
- 16   Etdirir mi mişâl-i muṭlâḳı yâd
'Âlem-i mülk ü cây-ı kevn ü fesâd

Turkish Studies

- 17 Baġayın dise m̄a-ver̄ayı ‘am̄a
D̄ide-i ‘aġl-ı p̄āk olur a‘miȳa
- 18 Dil ġariġ-i biġār-ı ‘iŝyāndır
Ġam tenürında s̄ine büryāndır
- 19 Secdeye varmaġa ne var yüzümüz
Ne saña tevbe kıılmaġa sözümüz
- 20 Mübtelâyız ‘ināyet eyle bize
Rûz-ı maġşer ġimāyet eyle bize
- 21 Bize tevġik̄iñi ref̄ik̄ eyle
‘Aŝġ-ı p̄ākiñi hem tar̄ik̄ eyle
- 22 Luġfuña ittiġā idip her ġāh
Oġuruz lâ ilāhe illallāh
- Na‘ t-ı Ĥazret-i Seyyidü’l-Mürselin**
- 23 Ey ġabīb-i muġāṭab-ı *levlāk*
Rûh-ı ābā vü ümmehāt-ı felāk
[32b]
- 24 Ey zuhūr-ı tecell̄-i evvel
Nûr-ı zāt-ı Ĥudā-yı ‘azze ve cel
- 25 Ĥāşıl-ı ‘ömr-i Ĥaydar-ı Kerrār
Merdüm-i d̄ide-i üli’l-ebşār
- 26 Seyyid-i enbiyā’-ı kevn ü mekân
Rûġ-ı ‘ālem netice-i imkân
- 27 Server-i ġayl-i enbiyā’-ı ‘izām
Mālîk-i zümre-i riġāb-ı enām
- 28 Z̄iver-i büstān-ı mülk-i vücūd
‘Āleme zātı m̄a-hüve’l-maġşūd
- 29 Mefġar-ı enbiyā ġabīb-i Ĥudā
Vāġıf-ı sırr-ı süre-i ṭāhā
- 30 ‘Aġl-ı evvelsin ey muġīṭ-i ‘ulüm
Emr-i mechül yoġ saña ma‘lüm
- 31 Server-i kāyināt sensin sen
Menba‘-ı vāridāt sensin sen

Turkish Studies

- 32 Şüretâ gerçi kim mu 'ahharsın
Lîk ma' nîde cümleden ersin
- 33 Zâtiñ içindir evvel ü âhir
Mâ-sivâu'llâh olduğı zâhir
- 34 *Lî-me' allâh* sırrına maẓhar
Mihr işiğinde kemterin çâker
- 35 Sâlik-i mülk-i lâ-mekânsın sen
Cümle maqşûd-ı ins ü cânsın sen
- 36 'Âleme rahmet-i ilâhîsin
Müznibiniñ kamu penâhısın
[33a]
- 37 Senden ister şefâ' atı insân
Rûz-ı maḥşer faķir ü ger sulṭân
- 38 Cân u dil yoluña fedâ olsun
Himmetiñ tâ ki reh-nümâ olsun
- Na' t-ı Hâzret-i Ebî Bekr eṣ-Şiddîk Rağıyallâhu ' Anh**
- 39 Râh-ı Hâķ' da resûl-i dîne refîķ
Yâr-ı ğâr-ı ḥabîb-i Hâķ şiddîķ
- 40 Server-i enbiyâya şıdķ-ıla yâr
Hem-dem-i ' ankebût u mûnis-i ğâr
- 41 Şâhibü'l-cûd menba' u'l-âşâr
Seyyidü'l-ķavm maḥzenü'l-esrâr
- 42 Server-i ḥayl-i evliyâ-i kirâm
Şâdıķu'l-ķavl-i çâr yâr-ı ' izâm
- 43 Hâmî'i şer' -i Aḥmed-i Muḥtâr
Hâfız-ı dîn ü ķâtil-i küffâr
- 44 Ey ki sulṭân-ı enbiyâya şefîķ
Sâlik-i râh-ı Hâķ ' ale't-taḥķîķ
- 45 Ey tarîķ-i ḥaķîķate hâdî
Vuşlat-ı Hâķķ'a bâ' iş ü bādî
- 46 Bizi ğarķ-âb etdi baḥr-i zünüb
Dâll olduķ hevâ-yı nefse uyup
- 47 Câ olup rûḥa keşṭî-i imkân

Turkish Studies

- Oldı dil ğarķ-ı lücce-i ‘ işyān
- 48 Cāna kār itmedin cüdālīklar
İrişip eyle āşinālīklar
[33b]
- 49 Cāygāh-ı huzūr-ı rütb-i enām
Açılıp halk eyledikde kıyām
- 50 Elimiz al be-ħaķķ-ı nūr-ı Hudā
Bizi ķoma ayakda rüz-ı cezā
- 51 Kıl şefā‘ at resül-i ekremden
Bizi ķurtar o dem cehennemden
- 52 Dāhīl eyle livā‘-i ħamde bizi
Ķoma ol ħâlde elemde bizi
- Na‘ t-ı Ħazret-i ‘ Ömer bin el-Ħaţţāb Rađıyallāhu ‘ Anh**
- 53 Ħazret-i Ħaķķ’a şıdk-ıla şānī
Ķār yār içinde ola şānī
- 54 Ħayr-ĥ‘āh-ı Muħammed-i ‘ Arabī
Zīver-i meclis-i şerīf-i nebī
- 55 Ķār yār-ı güzinde el-ħaķ
Cānib-i Ħaķķ’a tābī‘-i muţlak
- 56 ‘ Adl ü inşāfda ferīd-i cihān
Maħrem-i mefħar-ı zemīn ü zamān
- 57 Ħaķķ’ı fark itmek ile ol server
Vaşfı fārūķ oldı nāmı ‘ Ömer
- 58 ‘ Aynı aĥvāl-i ‘ āleme nāzır
Mīmi medĥ-i resülde māhir
- 59 Rāsı gūyā ki re‘y-i raħmete dāl
Ya sipihr-i ħilāfet üzre hilāl
- 60 Ey meh-i āsmān-ı evc-i şeref
Gevher-i mihrüñe bu sīne şadef
[34a]
- 61 Āteş-i ğam bizi helāk etdi
Yaķdı yandırdı der[d]nāk etdi
- 62 Mübtelā-yı belā-yı ‘ işyānın
Sīne sūzān u dīde giryānın

Turkish Studies

- 63 Cürmümüze ne hadd ü gâyet var
Nâ-sezâ kâra ne nihâyet var
- 64 Rûz-ı mahşerde Muştafâ'ya¹³ bizi
Ya'ni sulţân-ı enbiyâya bizi
- 65 Kıl şefâ'at eyâ kerem kânı
Umarız edesin bu ihsânı
- 66 Ede tâ kim şefâ'atine qarın
Olavuz bîm-i âhiretten emîn
- Na't-ı Hâzret-i 'Osmân bin 'Affân Raḥimehu**
- 67 Şâhibü'l-cûd menba' u'l-ihsân
Hâdimü's-şer' Hâzret-i 'Osmân
- 68 Serv-i âzâd-ı bûstân-ı İrem
Mefḥar-i zümre-i benî Âdem
- 69 Mazhar-ı nûr-ı ilm ü ḥilm ü ḥayâ
Aḥsenü'l-ḥulḳ ekremü's-şühedâ
- 70 Sâcid-i bi'l-ḥuzû' ve'l-iḳbâl
Hâmid-i bi'l-ḡudüvvi ve'l-âsâl
- 71 Zî-ḥaseb menba' -ı ḥayâ vü edeb
Server-i nâmdâr-ı nesl-i 'Arab
- 72 Hâfız-ı dîn câmi' -i Qur'ân
Menba' -ı cûd u mesned-i 'irfân
[34b]
- 73 Ey meh-i âsmân-ı zühd ü şalât
Midḥatiñ bâ' iş-i felâḥ u necât
- 74 Hâḳ budur kim sirâc-ı ümmetsin
Ya'ni maḥbûb-ı Rabb-i 'izzetsin
- 75 Senden eyler ḥicâb ins ü melek
Şerm eder ṭurmaḡa önünde felek
- 76 Nûr-ı îmânla münevversin
Cennet ehline şems-i ḥâversin

¹³ Metinde şu şekilde:

- 77 Dilimiz olalı medâr-ı güneh
Belimiz iki bükdi bâr-ı güneh
- 78 Sû-yı a' mâlimiz çağ zulmet ola
Bilmeziz ' âķibet ne hâlet ola
- 79 Bize maḥşer güninde pertev şal
Ḳoma luḫ et ayakda destimiz al
- 80 Rabṫ idip ḫazret-i resûle bizi
Anda sevḳ eyle ṫođrı yola bizi
- 81 Ḫaḳ te'âlâ görüp penâhımız
Umarız ' afv ede günâhımız
- Na' t-ı Ḫazret-i ' Alî Rağıyallâhu ' Anh Kerreme Vechehu**
- 82 Cümle merdân içinde müsteşnâ
Maḫhar-ı vaşf-ı *lâ fetâ illâ*
- 83 Ḳâṫı' -ı tâbi' in-i küfr ü ḫalâl
Ḳâtil-i müşrikîn-i vaḳt-i ḳıtâl
- 84 Ekmelü'd-dîn a' lemü'l-' ulemâ
Efsaḫü'l-ḳavm emlaḫü's-şu' arâ
[35a]
- 85 Nâşıb-ı râyet-i fütûḫ-ı nebî
Câ-nişîn-i Muḫammed-i ' Arabî
- 86 Sîne-i pâki baḫr-i ' ilme şadef
Server-i evliyâ vü şâh-ı Necef
- 87 Oldı ' am-zâde-i resûl-i güzîn
Lâ-cerem olmasın mı ehl-i yaḳîn
- 88 Olalı Ḫaḳ resûline dâmâd
İstiğâşe eder aña evtâd
- 89 ' Azama'llahu şânuhu şerefâ
Kerreme'llahu vechehu ebedâ
- 90 Ey şeh-i ḳâli-' i der-i Ḫayber
Şâhlar dergehiñde beste kemer
- 91 Ey ḳamerîn sa'âdet-i ' uzma
Ġavş-i dünyâ vü rûḫ-ı mâ-fîhâ
- 92 Ejder-i nefse mübtelâ olduḳ

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

- Kendi kendimize belâ olduk
- 93 Bizi kırtar meded bu miñnetden
Gözümüz aç bu h̄'âb-ı ğafletden
- 94 Göricek müznibîn içinde bizi
Çoma âh u enîn içinde bizi
- 95 Muştafâ'ya bizi şefâ' at kıl
Dest-ğır ol bize hidâyet kıl
- 96 Tâ ki 'afv eyleye görüp Allâh
Hasbiye'llâhu lâ ilâhe sivâh
- Münâcât ilâ Kâzî'l-Hâcât**
[35b]
- 97 Yeter ey 'andelîb-i dil bu niyâz
Şevk-ile eyle tevbeye âğâz
- 98 Tâ be-key nâr-ı 'aşk-ıla sūzân
Niceye dek enîn ü âh u figân
- 99 Nice bir ibtilâ-yı fūrkat-i yâr
Yâ ğam-ı rüzğâr-ı nâ-hem-vâr
- 100 Çalma esfelde yüce pervâz it
Gülşen-i lâ-mekânda şehnâz it
- 101 Nice bir çâr yâra istişfâ'
Müksir olma edâdâ virme şudâ'
- 102 Yüri şimden girü dilâ kendiñ
Eyle Allâh'a arz sevgendiñ
- 103 Çünki Ğaffâr-ı kâm-kâr oldur
Hâlîku'l-leylü ve'n-nehâr oldur
- 104 Ola kim luğfına çarîn olasın
Niçe bir hem-dem-i enîn olasın
- 105 'Afv ede cürmüni Hudâ-yı cemîl
Çalmaya ğıll u ğış eçall-i çalîl
- 106 Yâ ilâhî zebûn-ı 'işyânam
Müstahâk-ı belâ-yı hırmânam
- 107 Bir yaña bend-i pâ ten-i hâkî

Turkish Studies

- Tārmār etdi ‘aql u idrāki
- 108 Nefs-i emmāre bir yaña tende
Çomadı ‘arz-ı hāle yüz bende
- 109 Vaşf-ı hāl-i tebāhı mı diyeyin
Yoḥsa rüy-ı siyāhı mı diyeyin
[36a]
- 110 Āh eger luṭfuñ olmaz ise qarın
Çala zulmet içinde cān-ı hazın
- 111 Ne yüzüm var teveccüh eylemege
Ne sözüüm var tefevvüh eylemege
- 112 Līk deryā-yı luṭfuña ḥad yok
Cüy-ı dil-cü-yı feyzüñe sed yok
- 113 Baña bir çatresin naşīb eyle
Beni maḫşūduña qarīb eyle
- 114 Müstaḥaḫḫ-ı ‘ināyet eyle beni
Sālik-i istikāmet eyle beni
- 115 Ekremü’l-ekremīnsin yā Rab
Erḥamü’r-rāḥimīnsin yā Rab
- 116 Cürm ü ‘işyāna tevbe-kār oldum
Zühd ü taḫvāyla düçār oldum
- 117 Baña eyle ‘ināyetiñ reh-ber
Cān u dil yoluña fedā yek-ser
- 118 Etme bir dem ṭarīḫ-i Ḥaḫ’dan dūr
Māh u sāl eyleye niteki mürūr
- 119 ‘Āḫıbet ḫayrını müyesser kııl
Luṭf u iḥsānıñı mükerrer kııl
- 120 Beni artırma rüz-ı maḫşerde
Göricek müznibin ile şerde
- 121 Budur ey cümle ‘ālemi ḫālıḫ
Zāt-ı pāk ü şifātıña lāyık
- 122 Merḫamet eyleyip maḫall-i cezā
Rabbena’ḡfir lenā ve terḫamnā
[36b]

Turkish Studies

Sebeb-i Te'lîf

- 123 Bir gice mâh ayda meh-tâb¹⁴
Oldı deryâda gevher-i nâ-yâb
- 124 Şâhid-i âftâb-i zerrîn-püş
Câme-ğ'âb içre oldı şan bi-hüş
- 125 Nürdan kalmadı eşer zerre
Zulmet olmadı böyle bir kerre
- 126 Dil mükedder diyâr-ı gurbetde
Hemçü âb-ı hayât zulmetde
- 127 İncinip mansıb-ı Ağustos'a
Şetm ederdim şadâ-yı nâķūsa
- 128 Ne şalâ var ne mescid ü câmi'
Böyle kıldı nuķūset-i řali'
- 129 Def -i zîķ-i ma' âş için nâ-çâr
İħti[y]ârî dil anda etdi ķarâr
- 130 Fikr ederdim güzeşte eyyâmı
Başıma yazılan ser-encâmı
- 131 Bunı bildim ki ' âķıbet devrân
Furşatñ düşürürse virmez amân
- 132 Ne kadar ' ömrüñ ola tül ü dirâz
İntikâliñ deminde görünür az
- 133 Felegüñ ' işvesine aldanma
Saña âķir vefâ eder şanma
- 134 Bir gün eylerse ħurrem ü ħandân
Yine eder cefâ ile giryân
- 135 Muķtezâ üzre ger ola devri
' Aksine devr eder yine fevri
[37a]

من صلی علی واحدة صلی الله تعالی علیه عشر¹⁵

Şalavâtı diliñden eyleme dūr
Ki nebî etdi va' de-i ħasene

¹⁴ Vezin ve anlam bozuk.

¹⁵ Kim bana bir kez tasliye ederse Allah ona on kere tasliye buyurur.

Didi Allāh eyler on şalavāt
Baña bir kerre taşliye edene

²
من ابتلى من هذه البنات بشئ فأحسن اليهن كن له ستر من النار¹⁶

Yime ğam keşret-i benāta şaқın
Dāyimā eyle anlara ihsān

Mübtelā oldı kim ki luţf itdi
Oldılar aña setre-i nīrān

³
من اعتق رقية مؤمنة اعتق الله بكل ارب منها اربا منه من النار¹⁷

Kim ki memlūk-i mü'min[i] қаşden
İtse āzād Hақ edip anı yād

Nārdan mu'taқıñ her 'uzvı için
Mu'tıқıñ 'uzvını ider āzād

⁴
من جاء منكم الجمعة فليغتسل¹⁸

'Azm idicek şalāt-ı cum'a için
Size ğusl eylemek buyurdı resūl

Lā-cerem emr-i müsteħab oldur
Eyleñiz siz dağı bu emri қаbūl
[37b]

⁵
من حفظ عشر آيات من اول سورة الكهف عصم من الدجال¹⁹

Sūre-i Kehf'i oқıyıp her kim
Evvelinden on āyet ezberler

Şerr-i deccālden olur ma'şūm
Bize virdi resūl böyle hаber

⁶
من دل على خير فله مثل اجر فاعله²⁰

Kim delīl olsa hаyra bir kişiyi
Ecr olur dār-ı āhiretde қarın

Fā'iliñ ecri mişli aña dağı
Buyurur hаzret-i resūl-i ğüzīn

⁷
من قام رمضان ايمانا و احتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه²¹

Kim ki ĩmān u iħtisāb üzre

¹⁶ Kim kız çocuklarıyla imtihan edilir de onlara iyi davranırsa, kızlar onu cehennem ateşinden korur.

¹⁷ Kim Müslüman bir köleyi azat ederse, Allah onun her uzvuna karşılık azat edenin bir uzvunu cehennem ateşinden kurtarır.

¹⁸ Biriniz Cuma namazına gideceği zaman boy abdesti alsın.

¹⁹ Kehf Suresi'nin başından on āyet ezberleyen Deccal fitnesinden muhafaza edilir.

²⁰ Kim bir hayra sebep olursa, ona da hayrı işleyenin sevabı kadar sevap verilir.

²¹ Kim inanarak ve sevabını Allah'tan umarak Ramazan ayının gecelerini ibadetle ihya ederse geçmiş günahları affolunur.

Ramazân ayına ola kıyım

Cümle geçmiş günâhı yarlıganır
Cehd kılmak gerek olup şâyım

8

من لا يرحم لا يرحم²²

Merhamet kıl görünce nâ-çarı
Tâ ki mazhar olasın ihsâna

Rağm olunmaz şu kimse didi nebî
Merhamet kılmaya her insâna

9

من لبس الحرير في الدنيا لم يلبسه في الآخرة²³

[38a]
Giyme dünyâda sen harîr şağın
Râğıb ol dehr içinde bir şâla

Kim ki dünyâda giydi ise harîr
Giymeye âljiretde ol kıala

10

من كان في حاجة أخيه كان الله في حاجته²⁴

Kıl kıazâ hâcetini muhtâcîn
Bu hadîs-i nebîden al sebağ

Mü 'miniñ kim bitirse hâcetini
Bitirir hâcetin anñ dağı Hâğ

11

من مات وهو يعلم انه لا اله الا الله دخل الجنة²⁵

Saña olsun yine beşâretler
Ey 'alîm-i rumûz-ı 'âlem-i ğayb

Kim ki Allâh'ı bir bilip öldi
Cennete dâhîl oldu ol bî-reyb

12

من يرد الله خيرا يفضله في الدين²⁶

'Âkîl iseñ eger çalış fığha
Ki mühimdir tarîğ-i şer' -i metîn

Hâğ murâd etse hayr bir kışıye
Anı eyler fağîh ey miskîn

13

ان اشد الناس عذابا في يوم القيامة عند الله تعالى المصورون²⁷

²² Merhamet etmeyene merhamet olunmaz.

²³ Dünyada ipek giyen erkekler, ahirette onu giyemezler.

²⁴ Kim (din) kardeşinin bir isteğini yerine getirirse, Allah da onun isteğini yerine getirir.

²⁵ Allah'ı bir bilen kimse öldüğü zaman cennete girer.

²⁶ Allah bir kimse hakkında hayır dilerse, onu dinde bilgi sahibi kılar.

²⁷ Kıyamet günü en şiddetli azaba uğrayacak olanlar resamlardır.

Yapma şüret şağın cihân içre
Ki muşavvirlere kıyâmetde
[38b]

Hağ te‘âlâ ede eşedd-i ‘azâb
Sen de bulunma ol felâketde

14

ان البيت الذى فيه الصور لا تدخل الملائكة²⁸

Çoma hâneñde şüret ola şağın
Güş kııl bu hadîsi ey ‘âkııl

Şol beyt kim şüret ola anda
Dâhîl olmaz aña melâ’ike bil

15

ان الله جزء القرآن ثلاثة اجزاء فجعل قل هو الله احد جزء من اجزاء القرآن²⁹

Oğu her demde sûre-i ihlâşı
Dir iseñ âdemiñ olam hâşı

Cümle Qur’ân’ı üç cüz itdi Hudâ
Bir cüzün anıñ itdi ihlâşı

16

ان الله يحب الرفق فى الامر كله³⁰

Şıfat-ı ‘unf hâşlet-i beddir
Şağın andan bu sözden ol âgâh

Olıgör her emirde rıfğ üzre
Tab‘ı nerm olanı sever Allâh

17

ان النار لا يعذب بها الا الله³¹

Kimseye nâr ile ‘azâb etme
Gelmeye tâ huzûr-ı Hağ’da hicâb

Eylemez kimse kimseye illâ
Hağ te‘âlâ ider anıñla ‘azâb
[39a]

18

ان ابغض الرجال الى الله الا الذى خصم³²

Hîn-i da‘vâda eyleme şiddet
Ki buyurdu bize resûl-i şefîk

Hâlîk-ı lâ-yezâle ebğaz-ı nâs
Pek olandır huşümeti tahkîk

19

ان الموت فزع فاذا رئيتم الجنازة فقوموا³³

²⁸ İçinde resim olan eve melekler girmez.

²⁹ Muhakkak ki Allah Kurân’ı üç cüze ayırmıştır. “Kul hüvellâhu chad”ı Kurân’ın o cüzlerinden bir cüz kılmıştır.

³⁰ Muhakkak Allah her işte yumuşaklığı sever.

³¹ Ateşle azap etmeyin, bu ancak Allah’a mahsustur.

³² Allah’ın en çok buğzettiği erkek, şiddetli düşmanlık yapan hasımdır.

³³ Ölüm korkunç ve ibret alınacak bir olaydır. Dolayısıyla herhangi bir cenaze gördüğünüzde ayağa kalkınız.

Mûriş-i bîmdir ecel taḥkîk
Geldügin meyyitiñ kaçan göresiz

Ḳâyim oluñ didi resûlu'llâh
Ne revâdır o demde oturasız

20

لا تأكلو بالشمال فان الشيطان يأكل بالشمال³⁴

Şağ eliñle tenāvül et yimegi
Bulasın lezzet ü şafâ her ân

Şol eliñle yime ta'âmı şaḳın
Çünkü amîñla ekl eder şeytân

21

لا تدخل الملائكة بيوتا فيه كلب ولا صورة تماثيل³⁵

Besleme evde kelbi sen zinhâr
Ḳoma ḥâneñde hem şaḳın şüret

Kelb ü şüret olan eve zîrâ
Dâḥil olmaz melek didi ḥazret

22

لا يدخل الجنة قتات³⁶

[39b]

Ḳovlama bir kişiyi bir kişiyeye
İster iseñ eger rızâ-yı Ḥudâ

Didi sulṭân-ı enbiyâ nemmâm
Cennete dâḥil olmaz ey dâñâ

23

لا يستتر عبد عبدا في الدنيا الا ستره الله يوم القيامة³⁷

'Abd-i 'aşîñiñ 'aybını göricek
Mümkin olduḡça anı setr edegör

Setr eder Ḥaḳ seni kıyâmetde
Böyle sulṭân-ı enbiyâ buyurur

24

لا ينبغي للصدیق ان يكون لعانا³⁸

Şâdıḳu'l-ḳavl iseñ cihân içre
Olma li'ân herkese her ân

Didi sulṭân-ı enbiyâ şiddîḳ
Hiç lâyıḳ degül ola li'ân

25

³⁴ Sol elinizle yemeyin, zira şeytan sol eliyle yer.

³⁵ İçinde canlı resmi ve köpek bulunan eve melekler girmez.

³⁶ Söz taşıyan cennete giremez.

³⁷ Kim dünyada bir kulun ayıbını örterse, Allah da kıyamette onun ayıbını örter.

³⁸ Sıddıka lanetçi olması yakışmaz.

إذا سمعتم النداء فقولوا مثل ما يقول المؤمن³⁹

İşidicek ezānı her biriñiz
İttibā‘ eyleyip edā añā

Ki mü ’ezzin ne dirse siz daħı dīñ
Böyle buyurdı çün ħabīb-i Ĥudā

26

ما انزل الله من داء الا انزل له شفاء⁴⁰

Emr-i Ĥaħ ile ger marīz olasın
Olma mecrūħ añā çekme elem
[40a]

Bir maraz eylemez Ĥudā inzāl
K’aniñ indirmeye devāsın hem

27

خيركم من تعلم القران و علمه⁴¹

Oħu Ĥur’an’ı öğren ey ‘ākıl
Cehd kıł ğayra hem anı öğret

Öğrenendir anı çü ħayrlıñız
Hem anı öğreden didi ħazret

28

افضل الصلوة طول القنوت⁴²

Çün ŧurup edesin namāza ŧürü‘
Göster anda Ĥudā’ya ŧül-i kıyām

Ki buyurdı resül ŧül-i ħunūt
Efđalidir ŧalātñ ey nā-kām

29

الحياء من الايمان⁴³

Piŧe olsun saña ħayā vü edeb
Lā-cerem mü ’miniñ budur kārı

Ki ħayā çünki oldı imāndan
Cehd kıł sen de mü ’min ol bārı

30

الدنيا سجن المؤمن و جنت الكافر⁴⁴

‘Ālemiñ zīnetine aldanma
Saña bildirdi çünki ħayr-ı beŧer
[40b]

Mü ’miniñ sicnidir didi dünyā
Kāfirin cennetidir eyle ħazer

31

³⁹ Ezanı işittiğiniz zaman siz de müezzinin söylediklerini tekrar ediniz.

⁴⁰ Allah devasız dert yaratmadı.

⁴¹ Sizin en hayırlınız, Kur’an-ı Kerim’i öğrenen ve onu başkalarına öğretendir.

⁴² Namazın en faziletlisi kıyâmı uzun olandır.

⁴³ Haya imandandır.

⁴⁴ Dünya müminin zindanı, kafirin cennetidir.

ليس الغنى عن كثرة العرض انما الغنى غنى النفس⁴⁵

Mâl cem'inde eyleme tekşîr
Tâ ki olmayasın dilâ mes'ûl

Keşret-i mâl ile ğinâ olmaz
Bil ki nefsiñ ğinâsıdır maqbûl

32

العائد في هبته كا الكلب يعود في قييع⁴⁶

Kimseye nesne ger bağışlayasın
Dönme artık hibeñdir eyle ħazer

Kim ki dönse bağışladığından
Beñzer ol kelbe kay'ın ekl eder

33

الكلمة الطيبة صدقة⁴⁷

İhtirâz eyle bed-zebânlıktan
Nîk-gû ol yirinde etme ħaħâ

Şadaqadır didi resûlu'llâh
Eyü söz söylemek hemîşe dilâ

34

المسلم من سلم المسلمون من لسانه و يده⁴⁸

Merdüm-âzâr olma müslim iseñ
Senden âzürde olmasın âdem

Müslim oldur ki ħalk ola sâlim
Hem elinden anıñ dilinden hem
[41a]

35

المؤمن اخ المؤمن⁴⁹

Ĥüsn-i ħulq ile dâyim ülfet kıł
Ehl-i imâna olmağıl nâşî

Dünyede çünki oldı mü'minler
Biri birisiniñ ħarındaşı

36

يهرم ابن آدم و تشب منه اثنتان الحرص على المال والحرص على العمر⁵⁰

Ĥadden efzûn isteme 'ömrü
Mevşıl olmaya tâ ki bed ħâle

Yaşadıkça ħarîş olur âdem
Tûl-i 'ömr ile keşret-i mâle

37

⁴⁵ Gerçek zenginlik malın fazla olması değildir. Muhakkak ki gerçek zenginlik, gönül zenginliğidir.

⁴⁶ Hibesinden dönen, kusmuğuna dönen köpek gibidir.

⁴⁷ Güzel söz sadakadır.

⁴⁸ Müslüman, dilinden ve elinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.

⁴⁹ Mümin, müminin kardeşidir.

⁵⁰ Ademoğlu ihtiyarlar, fakat onda iki şey gençleşir: mal ve ömür hırsı.

كفى بالمرء كذباً ان يحدث بكل ما سمع⁵¹

Söyleme gayra her işitdigiñi
Seni iletmez ‘âkıbet hayra

Bu yiter kızb-i âdeme dâyim
Naql ede her işitdigin gayra

38

اذكروا انتم اسم الله و كلوا⁵²

Yimege çün mübâşeret edesiz
Size bu emr olup durur vâcib

Evvel ism-i Hudâ'yı zıkr eyleñ
Şoñra ekl etmegi oluñ râğıb

39

سوا صفوفكم فان تسوية الصفوف من تمام الصلاة⁵³

[41b]

Çün namâza teveccüh eylesesiz
Şaflarınıız ber-â-ber eyleñ siz

Çün tamâm-ı şalâtdandır ol
Bunuñ üzre ‘amel ediñ hergiz

40

بين العبد و بين الكفر ترك الصلاة⁵⁴

‘Abd ile küfrüñ ortasında hemân
Terk vardır şalâtı ey ‘âkıl

Mü'min iseñ şalâtı terk etme
Havf kıl dîniñ olmasın bâtıł

Na‘t-ı Hazret-i Resûlullâh Şallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem

-.--/--/--/--/-.--

Zât-ı pāk-i bî-mişâliñ lâ-cerem ey meh-cebîn
Oldı maḥlûḳâtı maḥbûb-ı rabbü'l-‘âlemîn
Haḳ te‘âlânıñ ḥuzûrında nizâm-ı ḥâline
Senden ister himmeti ‘uḳbâda Cibrîl-i emîn
Kimse idrâk edemez ḳadrin ‘ulüvv-i şânıñıñ
Ḥabbezâ ey nûr-ı çeşm ü merḥabâ ey pāk-dîn
Ḥalḳına bâdî sen olduñ on sekiz biñ ‘âlemiñ
Âferîn ey pāk-ḥilḳat şâf-meşreb âferîn
Reşk ederler enbiyâ-i sâlife mi‘râciña
Pâyıña rû-mâl ederler evvelîn ü âhirîn
Ey şefî‘ü'l-müznibîn ü şâhib-i şer‘-i metîn
[42a]

⁵¹ Kişiy her duyduğunu söylemesi yalan olarak yeter.

⁵² (Önce) Allah'ın ismini zikredin, (sonra) yemeğe başlayın.

⁵³ Saflarınızı düz tutunuz. Zira safların düz olması namazın tamam olmasını sağlayan hususlardan biridir.

⁵⁴ Kul ile küfür arasında namazın terki vardır.

Raḥmeten li'l-‘ âlemînsin raḥmeten li'l-‘ âlemîn

Haḡ te‘ âlânîñ öñinde lâ-cerem rûz-ı cezâ
 Zât-ı pâkiñdir cemî‘ -i enbiyâya muḡtedâ
 Evvelâ sende tecellî-i Hudâ etdi zuhûr
 Oldı amîñçün cemâlîñ mazhar-ı nûr-ı Hudâ
 Arayıp her yaña bulmazlar ġubâr-ı pâyiñi
 Etmek için ḡalk-ı ‘ âlem gözlerine tûtyâ
 Yâ resûla’llâh ne bâġuñ ‘ ar‘ arıdır ḡâmetiñ
 Pest olurdu yanîña her kim ki gelse dâyimâ
 Kevkeb-i baḡtîñ felekde cism-i pâkiñ ḡâkde
 İftihâr eyler seniñle dâyimâ arz u semâ
 Ey şefî‘ ü’l-müznibîñ ü şâḡib-i şer‘ -i metîñ
 Raḥmeten li'l-‘ âlemînsin raḥmeten li'l-‘ âlemîn

Fer viren âfâḡa envâr-ı cemâlîñdir seniñ
 Egleyen dünyâyı ḡüsn-i bâ-kemâlîñdir seniñ
 ‘ Aḡl-ı ḡâşır zât-ı pâkiñ nice idrâk eylesin
 Kim ḡadıḡ-ı lî-me‘ a’llâh ḡüsn-i ḡâlîñdir seniñ
 Şanma her yaña ziyâ veren şu‘ â‘ -ı mihrdir
 Mün‘ akis olmış felekde ‘ aks-i ḡâlîñdir seniñ
 Şâḡ-ı mülk-i lâ-mekânsın eylediġiñce güzer
 ḡanda başsañ ‘ arş u kürsî pây-mâlîñdir seniñ
 Rûzgâr ile fenâ veren bu miḡnet-ḡâneye
 Mülk-i fâniden beḡâyâ intîḡâlîñdir⁵⁵ seniñ
 [42b]
 Ey şefî‘ ü’l-müznibîñ ü şâḡib-i şer‘ -i metîñ
 Raḥmeten li'l-‘ âlemînsin raḥmeten li'l-‘ âlemîn

Tûtyâ-yı ḡâk-i pâyuñdan naşîb oldı meġer
 Nergis-i şehlâ olupdur bâġda ehl-i nazâr
 Zât-ı pâkiñdir seniñ dünyâ metâ‘ ından ġarâz
 Yoluñ ey mâye-i ‘ ömrüm fedâdır cân u ser
 Mazhar-ı nûr-ı Hudâ vü şâḡibü’l-mi‘ râcsın
 Mu‘ cizâtîñdan seniñ bir zerredir şaḡḡu’l-ḡamer
 Ka‘ be-i ‘ ulyâyâ baş egmez ḡapıñ ḡâcibleri
 Vâşıl-ı maḡşûd olan olmaz muḡarrer der-be-der
 Bûy-ı cân-baḡşuñla âfâḡa ḡayât[ı] o verir
 Her seḡer bâd-ı şabâ kûyuñdan etdikçe güzer
 Ey şefî‘ ü’l-müznibîñ ü şâḡib-i şer‘ -i metîñ
 Raḥmeten li'l-‘ âlemînsin raḥmeten li'l-‘ âlemîn

Ey dem-i cân-baḡşıñ ile rûḡ-ı ḡudsi hem-nefes
 Nûr-ı vechiñden ziyâ-yı mihr-i ‘ âlem muḡtebes
 Haḡ bilir her dem giriftâr-ı ten-i nâsûtdur

⁵⁵ intîḡâlîñdir: metinde “iḡbâlîñdir”.

Murg-ı cânım eyleyelden gülşen-i kûyın heves
 Reh-revân-ı kûyuña her dem şeb-i târîkde
 Nâr-ı âhım meş' al etdim âh u efgânım ceres
 Âhiretde kendimi Firdevs-i a' lâda görem
 Hâk-i pâyiñden naşîb olursa miqdâr-ı ' ades
 [43a]
 Senden ister Hâk huzûrında HİLÂLÎ himmeti
 Zâr u mahrûm ola anda hâşe li'llâh hiç kes
 Ey şefî' ü'l-müznibîn ü şâhib-i şer' -i metîn
 Raḫmeten li'l-âlemînsin raḫmeten li'l-âlemîn

SONUÇ

Manzum kırk hadis tercümeleri, klâsik edebiyatımızda Hz. Peygamber'le ilgili olan edebî türlerdendir ve oldukça rağbet görmüş bir türdür. Tespit edilmiş ve yayımlanmış olanlarının yanında, hâlâ varlığı bilinmeyen kırk hadislerin ortaya çıkması da bu türün şairler tarafından ne kadar çok sevildiğini göstermektedir. Bu yazıyla, varlığı bilinmeyen ve Hilâlî'ye ait olan manzum bir kırk hadis tercümesi daha gün yüzüne çıkarılmış olmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKSOY Hasan, **Mustafa Âfî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümeleri**, İstanbul 1991.
- AKSOY Hasan, "Fevrî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi", **Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 13-15 (1997), s. 121-130.
- AKSU Cemal, "Hanîf'in Manzum Kırk Hadis Şerhi", **İlmî Araştırmalar**, S. 17 (2004), s. 17-34.
- CİHAN Sadık, "Nüzhet Ömer Efendi ve Hadîs-i Erbain Tercemesi", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 5 (1991), s. 35-66.
- CİHAN Sadık, "Şeyhî ve Hadîs-i Erbain Tercümesi", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 9 (1997), s. 5-27.
- GÜNENÇ Halil, **İmam Nevevî-40 Hadis**, Beyan Yayınları, İstanbul 2005.
- İPŞİRLİ Mehmet, "Bostanzâde Mehmed Efendi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 6, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 311.
- KARAHAN Abdülkadir, "Tercüme Edebiyatından Nümuneler Üzerinde Çalışmalar Câmî'nin Arba'in'i ve Türkçe Tercümeleri", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, S. 4 (1952), s. 345-371.
- KARAHAN Abdülkadir, "Türk Edebiyatında Arapça'dan Nakledilmiş Kırk Hadis Tercümesi ve Şerhleri", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, S. 5 (1953), s. 59-81.
- KARAHAN Abdülkadir, "Abdurrahman Câmî'nin Seyyid İbrâhim Osmanzâde Tarafından Tercüme Edilmiş Bilinmeyen Bir Kırk Hadîs Tercümesi", **Prof. M. Tayyip Okıç Armağanı**, Sevinç Matbaası, Ankara 1978, s. 71-86.
- KARAHAN Abdülkadir, **İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadîs Toplama, Tercüme ve Şerhleri**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991.

- KARAHAN Abdülkadir, “Kırk Hadis”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 25, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, s. 467-473.
- KILIÇ Müzahir (2001). **Hâkânî Mehmed Bey, Hayatı, Kişiliği ve Hadis-i Erba'ın'ın Tenkitli Metni**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- KILIÇ Müzahir, “Edebiyat Tarihi Bakımından Kırk Hadisler”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 18 (2001), s. 93-101.
- KÖKSAL M. Fatih, “Yenipazarlı Vâlî'nin Manzum İlk Kırk Hadis Tercümesi”, **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Özel Sayı (2007), s. 237-251.
- KÜRKÇÜOĞLU Kemâl Edip, **Fuzûlî Kırk Hadîs Tercümesi**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1951.
- Necib Âsım, “Hadîs-i Erba'ın Tercümeleri”, **Millî Tettebbular Mecmûası**, S. 4 (1331), s. 143-165.
- SEVGİ, Ahmet, “Mevlânâ Cemâl Efendi'nin Manzum Kırk Hadis Tercemesi”, **İslami Edebiyat**, S. 3 (1988), s. 25-27.
- SEVGİ Ahmet, “Câmî'nin Kırk Hadîsi'nin Türkçe ve Arapça Manzûm Bir Tercümesi Üzerine”, **MÜFEF Türklük Araştırmaları Dergisi Âmil Çelebioğlu Armağanı**, S. 7 (1993a), s. 517-536.
- SEVGİ Ahmet, **Latîfi-Sübhatü'l-Uşşâk**, Konya 1993b.
- SEVGİ Ahmet, **Merdümî-Tuhfetü'l-İslâm (Manzûm Kırk Âyet ve Kırk Hadis Tercümesi)**, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1993c.
- SEVGİ Ahmet, **Molla Câmî'nin Erba'ın'ı ve Manzûm Türkçe Tercümeleri**, Alp Ofset, Konya 2000.
- SEVGİ Ahmet, “Azmi'nin Hadîs-i Erba'ın Tercümesi”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 9 (2001), s. 107-132.
- SEZEN Tahir, **Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)**, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 2006.
- SOLMAZ Süleyman, **Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı (İnceleme-Metin)**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.
- UĞUR Mücteba, “Erba'ın”, **Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1992, s. 78-79.
- YILDIRIM Selahattin, **Osmanlı'da Kırk Hadis Çalışmaları 1**, İstanbul 2000.
- YILDIZ Alim, “Okçuzâde Mehmet Şâhî ve Manzum Kırk Hadis Tercümesi: Ahsenü'l-Hadîs”, **DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 17 (2003), s. 115-148.
- YILDIZ Alim, “Sirâcî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi”, **C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. XV, S. 1 (2011), s. 127-150.